

PM10: Trh kapitálu

Kapitál jako výrobní faktor je považován za faktor odvozený, druhotný. Je výsledkem předchozí hospodářské aktivity a právě **hledisko vzniku** a zdroje je jednou z možností, jak přistupovat k vymezení kapitálu. Z tohoto pohledu se kapitál v ekonomii definuje jako **úspory přeměněné v investice, úspory vydávané za účelem zhodnocení**.

V obecné ekonomii se můžeme často setkat s obecnějším pojetím, které chápe kapitál jako hodnotu schopnou zhodnocení, tedy schopnou obohacovat se o přírůstek hodnoty.

V předchozích pasážích jsme doposud používali termín kapitál pro označení kapitálových statků, které jsou reálným výrobním faktorem.

Kapitálové statky jsou také jednou ze základních forem, ve kterých kapitál vystupuje. Vedle této fyzické formy můžeme odlišit další **dvě rozšíření formy, a to peněžní a fiktivní**. Jak uvidíme v dalším výkladu, právě peněžní forma kapitálu bude spojena s otázkami souvisejícími s problémem makroekonomické rovnováhy.

Peněžní formu představuje kapitál existující v podobě peněžních prostředků. Ne každé peníze však představují kapitál. Např. peníze určené na nákup spotřebních předmětů kapitálem nejsou. Zdrojem peněžního kapitálu jsou **úspory** (prostředky, které nevstupují do konečné spotřeby) *a k tomu, aby se přeměnily v kapitál, je nutné umožnit jim zhodnocování (přímo investovat, nabídnout jinému k investicím aj.)*. Peněžní forma je výchozí a zároveň univerzální formou kapitálu.

Fiktivní (portfoliová) forma kapitálu vystupuje v podobě cenných papírů, které jsou dokladem o kapitálovém vkladu a opravňují k podílu na výsledcích podnikání.

U kapitálu se budeme setkávat s různými přívlasky, neboť jeho dělení může být prováděno podle různých kritérií. Např. *podle sféry, ve které funguje*, se může odlišovat kapitál průmyslový, obchodní, bankovní, atd.

My budeme i v této kapitole rozumět kapitálem především kapitálové statky, na kterých závisí efektivnost podnikání a hospodářství vůbec. Kapitál pro nás budou především statky dlouhodobé spotřeby, které jsou používány k výrobě dalších statků. **Můžeme rozlišit tři základní kategorie kapitálových statků:**

- **stavby** (např. výrobní a skladové haly, obytné domy, aj.)
- **zařízení** (především výrobní zařízení, tj. stroje)
- **zásoby** (např. zboží na pultu atd.).

Jednou z nejpodstatnějších souvislostí ekonomiky je skutečnost, že **kapitál má alternativní možnosti užití (investování)**. Klíčovým problémem pro výkonnost se stává otázka nejlepšího způsobu investování. Základním a nejdůležitějším měřítkem úspěšnosti volby je **výnosová míra z kapitálu, tj. roční čistý výnos na peněžní jednotku investovaného kapitálu**. *Čistý výnos se vypočítá, když odečteme od příjmu náklady. Výnosová míra je jako každá míra vyjádřena v procentech*.

Již jsme uvedli, že peněžní forma kapitálu je formou výchozí a univerzální. V pohybu peněžního kapitálu sehrává důležitou roli úvěr. **Úvěr je vztah, kterým vlastník kapitálu poskytuje své prostředky někomu jinému**, tím mu dává možnost s nimi po stanovenou dobu volně disponovat. Úvěrem se vytváří *vztah věřitel - dlužník*. Rozvoj úvěru je založen na existenci dočasně volných prostředků, které může vlastník za úplatu poskytnout. Rozsah úvěrových operací umožnil vznik specializovaných institucí zprostředkovávajících úvěr, které specializací na mobilizaci dočasně volných peněžních prostředků možnosti úvěru dále rozšířily. Těmito institucemi jsou především banky.

Bankovní úvěr má (na rozdíl od obchodního úvěru) univerzální charakter. Umožňuje přemísťování peněžních prostředků k těm subjektům, které jsou schopny dosáhnout jejich zhodnocení. Úvěrování má řadu pozitivních momentů. **Především umocňuje výkonnost ekonomiky tím, že**

prostředky, které by dočasně ležely ladem, přeměňuje ve fungující kapitál, a to bez ohledu na jejich výši (tedy včetně drobných úspor obyvatelstva).

Poskytnutí úvěru je službou, která má svou cenu. Touto cenou je **úrok - důchod plynoucí z kapitálu, kapitálový výnos**.

Úrok je základní formou výnosu z kapitálu, náleží vlastníkovi (věřiteli), jako odměna za službu, kterou zapůjčený kapitál poskytl. **Výše úroku závisí na úrokové míře, která je dána vztahem:**

$$i = \frac{u}{K} \cdot 100 \quad (0.1)$$

kde: u – úrok

K – kapitál poskytnutý formou úvěru

Výše úrokové míry určuje stupeň zhodnocení zapůjčeného kapitálu, ale v širších souvislostech stupeň zhodnocení kapitálu vůbec. **Úroková míra je cenou, která se utváří na peněžním trhu jako výslednice střetu nabídky peněz s poptávkou po penězích**. Její pohyb se řídí obecně stejnými zákonitostmi jako pohyby cen na jiných trzích. Rostoucí poptávka po penězích vyvolává tlak na vzestup úrokové míry (úvěr dostane ten, kdo je ochoten za jeho poskytnutí více platit) a naopak převaha nabídky se projevuje poklesem úrokové míry. (Podrobněji se zákonitostmi peněžního trhu zabývá výklad makroekonomie, neboť se jedná o sféru intenzivního vlivu makroekonomické regulace států).

Vzhledem k tomu, že úvěrové vztahy prostupují tržním prostředím a podnikání je spojeno s úvěrem, platí, že výše úrokové míry ovlivňuje rozsah a intenzitu podnikání.

Zisk jako kapitálový výnos jsme si již charakterizovali. Nyní si zdůrazněme, že **úrok je spolu s rentou implicitním důchodem, a proto je při vyjadřování čistého ekonomického zisku odečítáme**.

Kapitálové statky a jejich akumulace

Kapitálové statky se spolupodílí na tvorbě hodnot a prochází *procesem výrobní spotřeby*. Do výrobní spotřeby mohou vstupovat jednorázově (*oběžný kapitál*) nebo tato spotřeba může probíhat postupně (*fixní kapitál*). Fixním kapitálem jsou především budovy, strojní zařízení, vybavení staveb aj. Proces výrobní spotřeby fixního kapitálu má podobu postupného opotřebením, které není exaktně měřitelné, stanovuje se pomocí účetních předpisů. *Amortizační odpisy jsou formou, pomocí níž se proces opotřebením eviduje. Současně vytváří předpoklady pro obnovu spotřebovaného fixního kapitálu, neboť odepsané hodnoty se shromažďují na amortizačním fondu*.

Akumulace kapitálových statků je procesem, ve kterém se na základě investic vytváří nové kapitálové statky. Předpokladem je úspora prostředků, které je možno v investice proměnit. Obecně se akumulací rozumí proces přeměny peněžních prostředků v kapitál. Rozlišujeme mezi:

- *akumulací peněžní* (úspory se zhodnocují v peněžní formě, tj. např. poskytnutím těchto peněz formou úvěru, který přinese úrok. Jinou možností je nákup cenných papírů, přinášejících důchod) a
- *akumulací reálnou*, která znamená využití peněžních prostředků k nákupu výrobních faktorů.

V předchozích kapitolách jsme si přiblížili základní vývojové tendence, které si objektivně vynucují akumulaci kapitálových statků. Snaha o posilování postavení firmy v konkurenčním boji je spojena s reálnou akumulací, která se opírá o investiční aktivitu. Investicemi budeme rozumět tvorbu

kapitálových statků. Reálná akumulace kapitálu je tvořena **čistými investicemi**, které jsou vynakládány na nákup dodatečných prvků kapitálu, tedy jsou základem rozšiřování výroby.

I na obnovu spotřebovaného kapitálu je třeba vynakládat investice. V tomto případě hovoříme o tzv. **obnovovacích (restitučních) investicích**. Jejich zdrojem je odpisový fond, který musí být vytvářen tak, aby poskytoval dostatečné zdroje.

Čisté investice doplněné o investice obnovovací tvoří **hrubé investice**:

$$I_B = I_N + I_R \quad (0.2)$$

kde: I_B – hrubé (brutto) investice

I_N – čisté (netto) investice

I_R – obnovovací (restituční) investice

Předpokladem investiční činnosti je vznik úspor, které je možno v investice přeměnit. Tedy z celkové masy peněžních důchodů se musí vedle části vynakládané na spotřebu, vydělit uspořené část. Jestliže celkové důchody označíme Y , výdaje na spotřebu C a úspory S , platí rovnost:

$$Y = C + S \quad (0.3)$$

Vznik úspor, resp. schopnost tvořit úspory patří k jedné z nejdůležitějších charakteristik ekonomiky. Peněžní akumulace vytváří předpoklady pro akumulaci reálnou. Masu úspor je pak možno přeměnit na investice (I), zabezpečení přeměny úspor v investice je funkcí kapitálového trhu. Utvoření rovnováhy předpokládá vytvoření rovnosti:

$$I = S \quad (0.4)$$

Z těchto důvodů si tvorba úspor i jejich přeměna v investice zaslouží zvýšenou pozornost.

Mají-li vzniknout úspory, musí ekonomický subjekt svůj důchod rozdělit na výdaje pro spotřebu a úspory (tzn. prostředky, které nebudou na spotřebu vynaloženy, zřídka se spotřeby za tuto část důchodu). Toto rozdělování je vysvětlováno pomocí dvou sklonů, které se prosazují v chování příjemce důchodu. Jsou to **sklon ke spotřebě a sklon k úsporám**.